

Буряк О. О. Неперервна екологічна освіта в контексті парадигми збалансованого розвитку / О. О. Буряк, Н. І. Лисенко // Завершення декади ООН з освіти для збалансованого розвитку: Що зроблено в Україні? [матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції]. – Київ, 2016.

НЕПЕРЕРВНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто питання неперервної екологічної освіти в контексті парадигми збалансованого розвитку.

Ключові слова: парадигма, екологічна освіта, екологічні знання.

Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства й природи зумовлюють невідкладні завдання, та одне з них – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати й відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтування екологічної освіти на можливість здійснювати випереджувальну підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку, що є новим принципом людського спільного життя, сутність якого полягає в тому, що майбутні покоління повинні мати ті ж самі ресурсні можливості, що мають і нині наявні. Отже, суспільство висуває потребу в компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення й відповідальності буде готовою та здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й попереджати виникнення останніх.

Як зазначено в Концепції екологічної освіти України, підготовка громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості й культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи повинна стати одним із головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. Глибоким опануванням екологічних знань, формуванням екологічного мислення, свідомості й культури мають бути охоплені громадяни всіх категорій, вікових груп і сфер діяльності, а збалансований розвиток повинен стати вихідною ідеєю й методологічною основою екологічної освіти згідно з міжнародними вимогами. Її розвиток має відбуватися на основі синтезу основних підходів (тенденцій), що полягають у формуванні сучасних екологічних уявлень, нового ставлення до природи та нових стратегій і технологій взаємодії з природою.

Екологічна освіта розглядається як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення й ґрунтується на таких принципах, як-от: системність, систематичність і безперервність;

орієнтація на ідею цілісності природи, універсальності зв'язків усіх природних компонентів і процесів; міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення; взаємозв'язок краєзнавства, національного й глобального мислення; краєзнавчий принцип екологічної освіти; конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок; поєднання високопрофесійних екологічних знань із високоморальними загальнолюдськими цінностями.

У системі безперервної екологічної освіти найважливішою є її перша ланка – дошкільна освіта й родинне виховання, під час якої закладаються основи світогляду людини та ставлення до довкілля. Виховання дітей відбувається в процесі бесід, ігрової діяльності, читання художньої літератури, міфів, казок, перегляді дитячих кіно- і мультфільмів, теле- й радіопередач, дитячих конкурсів і фестивалів та ін. з урахуванням вікових потреб та можливостей.

Загальноосвітньому навчальному закладу відводиться провідна роль в екологічній освіті й вихованні учнівської молоді. Мета загальної середньої освіти – виховати особистість із новим типом мислення й свідомості та високим ступенем екологічної культури через формування системи знань, поглядів і переконань учнів, яка б забезпечувала громадську відповідальність за стан навколишнього середовища. Реалізація поставлених завдань досягається завдяки використанню традиційних і нетрадиційних форм роботи екологічного спрямування: літні екологічні табори, екологічні стежини, екскурсії в природничо-заповідні об'єкти, природничі та краєзнавчі музеї; проведенню польових навчальних практикумів, екологічних експедицій; організації тематичних природоохоронних акцій; проведенню екологічних олімпіад, конкурсів, фестивалів, ділових ігор, наукових конференцій тощо.

Екологічна освіта у ВНЗ – це продовження попередніх етапів екологічної освіти й наступний, більш високий рівень у системі безперервної багатоступеневої екологічної освіти. Вища екологічна освіта спрямована, з одного боку, на завершення формування екологічної культури фахівців усіх напрямів підготовки, і, з іншого боку, вона забезпечує підготовку спеціалістів із профільною вищою екологічною освітою різних рівнів.

Післядипломна екологічна освіта забезпечує неперервність екологічної освіти й призначена для підвищення кваліфікації та перепідготовки службовців, керівників, науковців, педагогів. Система підвищення кваліфікації кадрів та перепідготовки педагогів є запорукою ефективності екологічної освіти й виховання в навчальних закладах освіти області, адже формування в учнів екологічного світогляду повинно здійснюватися спеціалістами, які мають відповідну теоретичну й методичну підготовку, а також родинною, громадськістю з достатнім рівнем екологічних знань та практичних умінь.

У Луганському обласному інституті післядипломної педагогічної роботи зміст навчальних планів курсів підвищення кваліфікації для

вчителів предметів природничо-математичного циклу зорієнтований на шкільну програму та враховує місцеві проблеми охорони довкілля, завдання позакласної та позашкільної діяльності. Так, у навчальні плани курсів підвищення кваліфікації включено теми занять, що висвітлюють питання екологічної освіти: «Методика формування екологічної компетентності учнів як складової загальної культури особистості», «Методика створення екологічних проектів», «Шляхи реалізації екологічної складової нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти», «Екологічний стан світу та регіонів. Екологічні проблеми Луганщини». З метою якісної підготовки педагогічної спільноти області до ефективної екологічної освіти молоді викладачами та методистами кафедри для проведення занять на КПК створено банк відеоуроків із питань енергозбереження; презентовано освітні проекти (GLOBE, «Зелений пакет», «Геліантус», «Еремірус»); організовано співпрацю з представниками Сєверодонецького міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

У міжкурсовий період у Луганському ОППО з метою післядипломної екологічної освіти організовано роботу обласних консультаційних пунктів для надання науково-методичного супроводу працівникам освіти з питань: «Навчально-методичне забезпечення викладання шкільного курсу «Екологія», «Екологізація шкільної освіти в умовах запровадження нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти»; проведено майстер-клас учителем біології Середою Т. В. за темою «Формування екологічної компетентності учнів під час виконання екологічних проектів», що дозволив продемонструвати можливості реалізації екологічної складової нового Держстандарту; розпочато проведення проекту професійного розвитку з теми «Організація науково-дослідницької діяльності учнів під час підготовки до Міжнародних та Всеукраїнських екологічних конкурсів»; проведено засідання обласного круглого столу з проблеми «Актуальні питання екологізації шкільної природничо-математичної освіти в умовах запровадження нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти».

З метою оновлення форм та методів роботи щодо підготовки вчителів природничо-математичного циклу до реалізації основних завдань Концепції екологічної освіти викладачі та методисти взяли участь у: Всеукраїнській нараді МОН України «Педагогічний пошук – 2015»; засіданні Всеукраїнського вебінару «Екологічні проекти для екологічних олімпіад. Тенденції та перспективи»; тренінгу в рамках програми SPARE «Екологічна свідомість як провідна ідея сучасного освітнього процесу: діяльнісний підхід до впровадження в структуру роботи закладів освіти»; І Всеукраїнській конференції «Енергоефективність та енергозбереження в освітніх закладах: нові виклики та можливості».

Отже, саме за допомогою обов'язкового вдосконалення й безперервності екологічної освіти можна передбачати й прогнозувати

діяльність, упереджено ставитися до своїх дій у природокористуванні, що є запорукою подолання системної кризи, запобігання подальшому розвитку глобальних екологічних проблем і виходу на траєкторію стійкого розвитку.